

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΑ

Πώς οι λαοί μεταμορφούσθη τόν πολιτισμόν
και τάς τέχνας αὐτῶν*.

(Gustave Le Bon).

Η τέχνη, ὅταν παύθῃ σύστα ή ἐκφρασίς τῶν ἀναγκῶν, τῶν ιδεῶν και τῶν αἰσθημάτων ἐποχῆς τίνος, ἀποβαίνει πλέον κατωτέρᾳ βιομηχανίᾳ. Θαυμάζω τὰ ἀφελῆ ἔργα τῶν ἡμετέρων καλλιτεχνῶν τοῦ μεσαίωνος, ζωγραφούντων τοὺς ἀγίους, τὸν Χριστόν, τὸν παράδεισον και τὴν κόλασιν, ἀντικειμένων ὅλως θεμελιώδῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην και ἀποτελουσῶν τὸν κυριάτερον σκοπὸν τῆς ὑπάρχεως· ὅταν δύμας ζωγράφοι, στεφούμενοι σὲ λέον τῷ φροντιστικῷ τούτων δοξασίων, καλλιτεχνοὶ τοὺς τοίχους πύλων διὰ τῶν φρεγάνων τούτων παραδόσεων ἢ παιδικῶν συμβόλων, ἀποπειρώμενοι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν ἄλλης ἐποχῆς, ἐκτελοῦσιν ἀθλια ἔργα, μὴ διεγείροντα μὲν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐνεργετῶς, πειψώντων θυσίανενα δὲ ὑπὸ τοῦ μέλλοντος. Η θελκτική ἀφέλεια τοῦ παιδός προκαλεῖ τὴν ἀποτελεσθήν, ὅταν γέρων αὐτὴν ἀπομιμῆται.

Ο, τι ἐλέχθη περὶ τῆς ζωγραφικῆς ἐφαρμόσεται και ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀρχιτεκτονικῆς, ἀποβάσης πλέον ἀπομιμήσεως ἀρχιτεκτονικῶν τύπων, ἀνταπογραφούντων εἰς ἀνάγκας ή θεοποκευτικὰς δοξασίας, παρ' αἷς δὲν ἐμμένομεν τ.λ.λ. Η μόνη εἰλικρινής ἀρχιτεκτονική τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν, ὡς η μόνη ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀνάγκας και τὰς ἰδέας τοῦ μετέρου πολιτισμοῦ, ε' νε η τῶν πενταρρέφων οἰκισμάτων, η τῶν ὑδραγωγῶν γεφυρῶν και η τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν. Η τελεοποιητική αὐτὴ τέχνη εἶναι ἐπίσης τόσον χαρακτηριστική ἐποχῆς τίνος ὅσον χαρακτηριστικὴ τῆς οἰκείας ἐποχῆς ὑπῆρχαν ἄλλοτε και ὁ γοτθικὸς ναὸς και ὁ φεουδαλικὸς πύργος η μέγαρον, διὰ δὲ τῶν ἀρχαιολόγων τοῦ μέλλοντος τὰ μεγάλα τῶν συνοδιῶν πανδοχεῖα και αἱ γοτθικαὶ ἐκκλησίαι ίσον ἐνδιαφέρον θὰ παρουσιάζωσι, διότι θ' ἀποτελῶσιν ἀλληλοδιαιδόχους σελίδας τῶν λιθίνων τούτων βιβλῶν, αἱ ἔκαστος αἱώνια καταλείπει διποθεν αὐτοῦ, καθ' ην στιγμὴν ὡς ἀχροστα μηνιμεῖα θὰ περιφρονήσῃ τὰς πενιχρὰς παραπομσίες, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ὀλόκληρον τὴν νεωτέραν καλλιτεχνίαν. Η πλάνη τῶν ἡμετέρων καλλιτεχνῶν ἔγκειται ἐν τῷ πόθῳ αὐτῶν τοῦ νὰ ἐπιτύχωσι τῆς ἀναβιώσεως τύπων, ἀνταποκρινομένων εἰς αἰσθητικὰς ἀνάγκας και αἰσθήματα, δὲν δὲν ἐμφορούμεθα πλέον. Η ἀξιοθήνητος κλασικὴ μόδη παιδευτικῆς ἐπιλήρωσε τὸν κεφαλὴν αὐτῶν τύπων ἔξαρσινθέντων και ἐπιβάλλει αὐτοῖς αἰσθητικὸν ἰδανικόν, σὺν δὲν σήμερον παρέχον τὸ ἐνδιαφέρον. Τῇ τῶν αἱώνων παρόδῳ τὰ πάντα μεταβάλλονται, οἱ ἀγθεωποί, αἱ ἀνάγκαι αὐτῶν ταὶ αἱ θεοποκευτικαὶ αὐτῶν δοξασίαι. Υπὸ τὸ δονομα τίνων ἀρχῶν θὰ διῆσχυρίζετο τὶς ὅτι η αἰσθητικὴ μόδη θὰ διέφευγε τὸν τῆς ἀνελίξεως νό-

μον, διότις διέπει τὸν κόδιμον; Ἐκαστον εἶδος αἰσθητικῆς ἀντιπροσωπεύει τὸ ἰδανικὸν καλὸν ἐποχῆς τίνος, ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ μόνον ὅτι αἱ ἐποχαὶ και αἱ φυλαὶ διαφέρουσιν ὀλλῆλων, τὸ ἰδανικὸν καλὸν δέον διαφορᾶς νὰ ποικίλλῃ. Υπὸ φιλοσοφικῶν ἐποψίων, πάντα τὰ ἰδανικὰ ἴσοδυναμοῦσι πρὸς ὀλλῆλα, διότι ἀποτελοῦσι παροδικὰ μόνον σύμβολα. Ὅταν η τῶν Ἑλλήνων και τῶν Ρωμαίων ἐπιφρόνη, μήτις ἀπὸ τοσούτων αἰώνων νοθεύει τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα, ἐξαφανισθῆ ἐπὶ τέλους ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀνατροφῆς και ὅταν ἐκμάθωμεν πλέον νὰ παρατηρῶμεν τὰ περὶ ὑμᾶς, θ' ἀνακαλύψωμεν ὅτι οἱ κόδιμοι εἶνε πλήρης μηνυμείων καλαισθητικῆς, ἀξίας τούλαχιστον ίσης πρὸς τὴν τοῦ Παρθενῶνος, πολλῷ δ' ἀνωτέρου ἐνδιαφέροντος διὰ τοῦ νεωτέρους λασύς. Έκ τῶν προταχθέντων συμπεραίνομεν ὅτι ἀν αἱ τέχναι ἀποτελέσθησιν, ὡς πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἐκφρασίν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου, πολὺ δύμας ἀπέκουσι τοῦ ν' ἀποτελέσθωσι διὰ πάντας τοὺς λαοὺς τὴν σαφεστέραν ἐκδηλώσιν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Η ἀπόδειξις ητο ἀναγκαία. Διότι ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος, ης τυγχάνει παρὰ τινὶ λαῷ στοιχεῖον τι πελτισμοῦ καταμετρεῖται η δύναμις τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ μεταμορφώσεως τοῦ αὐτοῦ στοιχείου, ὅταν δανείζοται τούτο παρὰ ξένης φυλῆς. Ἄνη προσδωπικότης αὐτοῦ ἐκδηλοῦσται ιδίᾳ ἐν ταῖς τέχναις π. χ. ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναπαγγύῃ ἔξωθεν εἰσαγχέντας παρ' αὐτῷ τύπους, χωρὶς νὰ ἔγχαραξῃ ἐν αὐτοῖς βαθέως τὴν ίδιαν αὐτοῦ σφραγίδα. Τούναντίον ἐπ' ἐλάχιστον θὰ μεταλλάξῃ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἀτινὰ δὲν εἶναι προωρισμένα νὰ διεγμανεύσωσι τὴν μεγαλοφύτιαν αὐτοῦ. Ὅταν οι Ρωμαῖοι ἀπεδέξαντο τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀρχιτεκτονικήν, δὲν ἐπήνεγκον γιτικάς ἐν αὐτῇ ἄλλοισι τοις, διότι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὄποιον ζωηρότερον ἐναπετύπουν τὸν ίδιον αὐτῶν χαρακτῆρα, δὲν πᾶν τὰ μνημεῖα αὐτῶν.

Καὶ δύμας και ἐν παραπληδίῳ τινὶ λαῷ, στεφουμένω φτωματικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀναγκασμένω δὲ ἐν τῷ ἔχωτερον φ' ἀναζητητῇ τὰ πρότυπα και τοὺς καλλιτέχνας, ἀναγκάζεται νὰ ὑψισταται ἐντὸς δλίγων μόνον αἰώνων τὴν ἐπιφρόνη τοῦ τόπου, ἐν φεύγοσκεται, και ν' ἀποβαίνῃ αὐτομάτως σχεδόν, η ἐκφρασίς τῆς φυλῆς, μήτις αὐτὴν ἀποδέχεται. Οι ναοί, τὰ ἀνάπτοσα, αἱ θριαμβευτικαὶ ἀψίδες, τὰ ἔγγλυτα τῆς ἀρχαίας Ρώμης εἰσίν ἔργα Ἑλλήνων η μαθητῶν τῶν Ἑλλήνων και δύμας ὁ χαρακτήρας τῶν μνημείων τούτων, οἱ προορισμὸς αὐτῶν, οἱ διάκοσμος, αὐταὶ αἴτιαι αἱ διαστάσεις αὐτῶν δὲν διεγείρουσι πλέον παρ' ήμιν τὰς ποιητικὰς και λεπτὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀθηναϊκῆς μεγαλοφύτιας, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ίδεαν τῆς δυνάμεως, τῆς κυριαρχίας, τοῦ στρατιωτικοῦ πάθους, ὅπερ ὑπεκίνει τὴν μεγάλην τῆς Ρώμης ψυχήν. Οὕτω και ἐκεῖ ὅπου φυλὴ τις τὴν ἐλαχίστην ἐπιδείκνυται ἀτομικότητα και ἐν νὰ ποιησται βῆμα, χωρὶς ν' ἀφίσῃ ἵγνος, εἰς αὐτὸν και μόνην ἀνῆκον και ἀποκαλύπτον ἡμῖν μέρος τῆς διανοτικῆς αὐτῆς καταστάσεως και τῶν ἐνδομέρχων σκέψεων ταύτης. Διότι ἀληθῶς ὁ πραγματικὸς καλλιτέχνων εἶναι εἰτε φιλόλογος, εἰτε ποιητής κέκτηται τὴν μαγικὴν δύναμιν νὰ ἐργανεύει ἐξόχοις συνθέμασι τὴν ψυχὴν ἐποχῆς τίνος η φυλῆς. Οι καλλι-

* Ιδεις ἀριθ. 2, σελ. 23—25.

τέχναι λίαν εὐχερεῖς περὶ τὴν ἀποδοχὴν ἐντυπώσεων, λίαν ἀπλοῖκοι, θεοπτόμενοι ιδίᾳ ἀλληγορικῶς καὶ ἥκιστα τρινοντες, ἀποτελοῦσι πιστὰ κάτοπτρα τῆς κοινωνίας, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ζῇσι, τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν τὰ ἀκριβέστερα τῶν γνηματίων, ὃν τὸν μαρτυρίαν ἡδύνατο τις νὰ ἐπικαλεσθῇ πρὸς ἀποκατάστασιν πολιτισμοῦ τυνος. Τοσοῦτον δὲ ἀπλοῖκοι εἶναι, ὅστε ἡδύνατον νὰ μὴν ἦνται εἰλικρινεῖς καὶ τοσάντη πάλιν οὐτὸν τῷ πνεύματι αὐτῶν ἐπιγινομένην ἐντύπωσίς ὑπὸ τοῦ τόπου, ἐν φύσιστον, ὅστε ἡδύνατον νὰ μὴν ἐξηνεύσωσι πιστῶς τὰς ιδέας, τὰς αἰσθήματα, τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς τάσεις. Στερεοῦνται δημοσίες τὸν ἀποτελοῦν τὸν ισχὺν αὐτῶν. Οὗτοι εἰσὶν ἐγκεκλεισμένοι ἐν κύκλῳ παραδόσεων, ιδεῶν καὶ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸν ψυχὴν φυλᾶς καὶ ἐποχῆς τυνος, τὸν κληρονομίαν τῶν αἰσθημάτων, τῶν ιδεῶν καὶ ἐμπνεύσεων, οὐ ἐπιρροὴν τῶν ὁποίων εἶναι ισχυροτάτη ἐπ’ αὐτῶν, ἀτε διέπουσα τὸν σκοτεινὸν διάνοιαν τῆς ἀπλοῦκότιτος, οὐ μὴ καταρτίζονται τὰ ἔργα αὐτῶν. Ἐν δέ, στερεούμενοι τῶν ἔργων αὐτῶν, ἐγινώσκομεν ἐκ τῶν νεκρῶν αἰώνων μόνον ἐκεῖνα, μτίνα ἀναφέρουσι περὶ αὐτῶν αἱ ἄποι αἴφηματας καὶ αἱ τεχνηταὶ διασκευαὶ τῶν ιστορικῶν βιβλίων, τὸ ἀληθὲς παρελθόν ἐκάστου λαοῦ θὰ οὐτὸν οὐτὸν τόσον ἀποκεκρυμμένον σχεδόν, οὕσον τὸ παρελθόν τῆς ψυστηριώδους ἐκείνης Ἀτλαντίδος, τῆς καταποντισθείσης ὑπὸ τῶν κυμάτων, περὶ δὲ οὐτοῦ οὐτοῦ ὁ Πλάτων. Η ιδιότης λοιπὸν τοῦ καλλιτεχνήματος συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐκφράζῃ εἰλικρινῶς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ιδέας τῆς ἐποχῆς, οὐ μὴ ἐγεννήθη· ἀν δημοσίες τὸ καλλιτεχνηματικὸν διάδοσθαν, συγχάκις οὐ γλώσσα αὐτὴ δυσχερεῖς ἐρμηνεύεται. Στενὸς ὑφίσταται σύνδεσμος τοῦ καλλιτεχνήματος μετὰ τῆς δημιουργησάσης αὐτὸν ἀπλοῦκῆς ιδέας· ποῦ δημοσίες ν’ ἀνεύρωμεν τὸ νῦνα, ὅπερ ἐπιτρέπει οὐτὸν ν’ ἀνέλθωμεν ἀπὸ τοῦ ἐνός εἰς τὸ ἄλλο; Η ιδέα αὐτὴ, σχηματισθεῖσα βαθμοῦ δι’ ἀπειραριθμων τοπικῶν ἐπιφροῦν, θησαυρικῶν δοξασιῶν, ἀναγκῶν κληρονομικῶς πολλαπλασιασθείσην, εἶναι συγχάκις βωβὴν διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἄλλης φυλᾶς καὶ ἄλλης ἐποχῆς, πτῶτον βωβὴν δημοσίες διὰ τοῦ λιθοῦ παρ’ οὕσον ὅταν μεταδιηταὶ οὐτὸν διὰ τῶν λέξεων διότι αἱ λέξεις εἶναι εὐκαμπτα καλύμματα, περικαλύπτονται διὰ κοινῆς στολῆς τὰς μᾶλλον διαφερούσας ἀλλήλων ιδέας. Ἐκ πασῶν τῶν διαφόρων γλωσσικῶν εἰδῶν μτίνα ἀφηγοῦνται τὸ παρελθόν, τὰ καλλιτεχνήματα καὶ ιδίᾳ τὰ ἀρχιτεκτονικά εἰσι τὰ μᾶλλον εὔλογα. Εἰλικρινέστερα τῶν βιβλίων οὗτον τεχνητὰ δὲ οὐτοῦ οὐτοῦ θρησκεῖαι καὶ αἱ γλώσσαι, ἐρμηνεύουσι ταυτοχρόνως τὰς αἰσθήματα καὶ τὰς ἀνάγκας. Οἱ ἀρχιτέκτωντες εἶναι δὲ καταδικευαστῆς τῆς κατοικίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς καὶ τῆς τῶν θεῶν πάντοτε δὲ ὁ περιβολος τοῦ ναοῦ καὶ τῆς οἰκιακῆς ἔστιας ὑπῆρξεν διάτοπος, ἐν φύσει τοῦ οἰκιακοῦ παρεπομποῦ αἱ πρόταται αἰτίαι τῶν γεγονότων, μτίνα πληροῦσι τὸν ιστορίαν.

Γ'.

Τεθεισῶν τῶν γενικῶν τούτων ἀρχῶν, ἀς ἀναζητήσωμεν οὐδὲν πᾶς αἱ τέχναι καὶ ιδίᾳ οὐ ἀρχιτεκτονική, μετεμορφωθείσαν κατὰ τὴν ἀπὸ λαοῦ εἰς λαὸν

μετάδοσιν αὐτῶν. Ένταῦθα θὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν ἀνατολικῶν μόνων τεχνῶν. Η γένεσις καὶ οὐ μεταμόρφωσις τῶν εὐρωπαϊκῶν τεχνῶν εἰς ταυτοσήμους ὑπεβλήθησαν νόμους· πρὸς ἀπόδειξιν δημοσίες τῆς παρὰ διαφόρων φυλᾶς ἀναπτύξεως αὐτῶν, θὰ ἀπητεῖτο νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, μὴ δυναμένας νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῷ λίαν περιωρισμένῳ χώρῳ τῆς μελέτης ταύτης. Λάθαμεν κατ’ ἀρχὰς τὰς τέχνας τῆς Αἰγύπτου καὶ Ιδωμεν τί αὐται πόδην ἀπέβησαν κατὰ τὴν διὰ τριῶν διαφόρων φυλῶν διέλευσιν αὐτῶν, διὰ τῶν Μαύρων δηλ. τῆς Αἰθιοπίας, τῶν Ελλήνων καὶ τῶν Περσῶν.

Ἐξ ὅλων τῶν πολιτισμῶν οὓδοι ηκμασαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας, δὲ τῆς Αἰγύπτου πληρέστερον ἀπετυπώθη ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ αὐτῆς, ἐρμηνεύθεις ἐν αὐτῷ μετὰ τοσοῦτον οὐθένους καὶ σαφνείας, ὅστε οἱ ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Νείλου τὸ φῶς τοῦ λιοντίνου τελείωνται τούτοις τούτοις ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου μόνης οὐδέναντο νὰ ἐφαρμοσθῶσιν, ὑπὸ ἀλλων δὲ λαῶν ἀποδεκτοὶ ἐγένοντο μόνον συνεπείᾳ φυζικῶν ἀλλοιώσεων. Αἱ αἰγυπτιακαὶ τέχναι καὶ ιδίᾳ οὐ ἀρχιτεκτονική, εἰσὶ προϊόντα ιδιαιτέρου ιδανικοῦ, δηρεὶ ἐπὶ πεντάκοντα δὲ λαῶν αἰώνας, ἀπετέλεσε τὸν διαρκῆ ἐναρχόλοντιν δὲ λαοκάρου λαοῦ. Η Αἰγύπτος ἐπεδόθη ιδίᾳ εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ τῷ ἀνθρώπῳ ἀρχαρτον κατοικιαν πρὸ τῆς ἐφημέρου ὑπάρχεως αὐτοῦ. Η φυλὴν αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τόσας ἀλλας περιεργούντο τὴν ζωὴν καὶ ἐκολάκευσε τὸν θάνατον. Ἐκεῖνο τὸ ὄποιον πρὸ πάντων ἐνδιέφερεν αὐτῶν οὐτὸν οὐδαμῆς μουμία, οὔτις, διὰ τὸν ἐκ μίλτου ὀφθαλμῶν αὐτῆς, τῶν ἐν τῷ χρυσῷ αὐτῆς προσωπίδι ἐντεθεμένων, αἰώνιας παρατηροῦ ἐν τῷ βάθει τῆς ζοφερᾶς αὐτῆς κατοικίας μυστηριώδην ιερογλυφικά. Η μουμία αὐτῆς, ἀσθαλῆς ἀπὸ πάσονς βενθιλώσεως ἐν τῷ κοιμητηρίῳ αὐτῆς, τῇ εὐρείᾳ ως ἀνακτόρῳ, ἀνεύρισκεν ἐζωγραφημένον καὶ γεγλυμμένον ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν ἀτελευτῶν διαδρόμων ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον εἰκῇ καταθέλξει αὐτῶν κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐν τῷ γῇ ὑπαρχεῖν αὐτῆς. Η αἰγυπτιακὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι κυρίως ἀρχιτεκτονικὴ ἐπικήδειος καὶ θρησκευτικὴ, σκοπὸν ἔχουσα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ οὔτον τὸν μουμίαν καὶ τοὺς θεοὺς. Δι’ αὐτοὺς ἀνωρύσσοντο τὰ ὑπόγεια, ἀνηγείσοντο οἱ οἰδεισκοί, οἱ πυλῶνες, αἱ πυραμίδες, δι’ αὐτοὺς προσέρτει οἱ σκεπτικοὶ κολοσσοὶ ἡγείσοντο ἐπὶ τῶν λιθίνων αὐτῶν θρόνων μετὰ παραστήματος μεγαλοπρεποῦς ἄμμα καὶ προσκυνοῦς. Τὰ πάντα εἶναι σταθερά καὶ ὄγκωδη ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῇ ταύτῃ, διότι ἀπέβλεπον εἰς τὸ αἰώνιον. Ἐν οἱ Αἰγύπτιοι οὐδὲν οὐ μόνος λαός τῆς ἀρχαιότητος, διὲγνωρίζουσεν, οὐδυνάμεθα πράγματι νὰ εἰπωμεν καλλιστα δητὶ οὐ τέχνη εἶναι οὐ πιστοτέρα ἔκφρασις τῆς φυλῆς, οὔτις αὐτὴν ἐδημιούργησεν.

Λαοὶ οὖτοι διάφοροι οἱ μὲν τῶν δὲ, οἱ Αἰθιοπες, κατωτέρα φυλὴ, οἱ Ελληνες καὶ οἱ Πέρσαι, ἀνώτεροι φυλαι, ἐδανεισθείσαν εἰτε ἐκ μόνης τῆς Αἰγύπτου εἰτε ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ Ασσυρίας, τὰς τέχνας αὐτῶν. Ἰδωμεν τί αὐται πόδην ἀπέβησαν ἐν χρονίν αὐτῶν. Λάθαμεν κατ’ ἀρχὰς τὸν κατώτερον τῶν δημητριούσαμεν λαῶν, τοὺς Αἰθιόπας.

Γνωστὸν δητὶ κατὰ τίνα λίαν ἀρχαῖαν ἐποχὴν τῆς αἰγυπτιακῆς ιστορίας (ΚΔ’ δυναστεία) οἱ λαοὶ τοῦ

Σουδάν, ἐπωθεδούμενοι ἐκ τῆς ἀναρχίας καὶ τῆς παρακμῆς τῆς Αἰγύπτου, κατέλαβον ἐνίας τῶν ἐπαγχιῶν αὐτῆς καὶ ἰδρυσαν βασίλειον, ὅπερ ἔσχεν ἀλληλοιαδόχως ὡς πρωτεύουσαν τὰ Νάπατα καὶ τὴν Μερόπην καὶ ὅπερ ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ. Οἱ λαοὶ οὗτοι, θαυμώθεντες ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ήπτινέτων, ἐπειράθησαν ν' ἀπομινθῶσι τὰ μνημεῖα καὶ τὰς τέχνας αὐτῶν· ἀλλ' αἱ ἀπομιμήσεις αὗται, ὡς πολυάριθμα ἔχομεν δείγματα, ἀποτελοῦσι συχνάκις βάναυσα σκεδιάσματα. Οἱ Μαυροὶ οὗτοι οὖσαν βάρβαροι, τὸ ὑπόδεες τοῦ ἐγκεφάλου τῶν δποιῶν κατεδίκαζεν αὐτοὺς νὰ γὴν ἀπαλλαγῆσι ποτὲ τῆς βαρβαρότητος· παρὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν δὲ ἐνέργειαν τῶν Αἰγύπτιων, τὴν ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας παραταθεῖσαν, οὐδέποτε πράγματι ἔξιλθον αὐτῆς. Ἐν τῇ ἀρχαὶ ἦν νεωτέρᾳ ιστορίᾳ δὲν ἀπαντᾶ παράδειγμα τῆς μέχρι βαθύτοτε τοῦ πολιτισμοῦ ἀναπτύξεως μαύρου λαοῦ· δέσμιος δέ, συνεπείᾳ ἐνὸς τῶν ἐπειδοδίων ἐκείνων, ἀτινα ἐν μὲν τῇ ἀρχαιότητι ἐπιλήθον ἐν Αἰθιοπίᾳ κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐν Ἀἴτη, προηγμένος πολιτισμὸς παρετηρήθη ἐν μέρῳ μαύρων φυλῶν, ὁ πολιτισμὸς οὗτος οἰκτράν ελασσεν ἐντὸς βραχέος μορφήν.

Ἐν γεωγραφικῷ πλάτει λίαν διαφόρῳ ἐτέρᾳ φυλῇ, ἐπίσης βάρβαρος τότε, λευκὴ δημοσίη, ἢ τῶν Ἑλλήνων δηλονότι, ἐδανείσθη παρὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀσσυρίας τὰ πρῶτα πρότυπα τῶν τεχνῶν αὐτῆς, περιορισθεῖσα καὶ αὐτὴ κατ' ἀρχὰς ἐν ἀμύρῳ τοῦ πολιτισμοῦ μασί. Τὰ προϊόντα τῶν τεχνῶν τῶν δύο τούτων μεγάλων πολιτισμῶν ἐκορηγήθησαν ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Φοινίκων, κυρίων τῶν θαλασσίων ὁδῶν, τῶν συνδεούσῶν τὰς τῆς Μεσογείου ἀκτὰς πρὸς ἀλλήλας καὶ ὑπὸ τῶν λαῶν τῆς Μικρασίας, κυρίων πασῶν τῶν εἰς τὸν Νινευī καὶ τὸν Βαβυλῶνα ἀγούσῶν ὁδῶν. Οὐδεὶς ἄγνοεῖ μέχρι τίνος σημείου κατώρθωσαν οἱ Ἑλληνες νὰ ὑπερβῶσι τὰ πρότυπα αὐτῶν· ἀλλ' αἱ νεώτεραι ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις ἀπέδειξαν ἐπίσης ὅποδειν βάναυσα ἵππορχαν τὰ ἀρχικὰ αὐτῶν τεχνουργῆματα καὶ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἵνα κατορθώσωσι νὰ παραγάγωσι τὰ δριστουργῆματα, ἀτινα ἀπηθανάτισαν τὸ δημόσιο αὐτῶν. Ἐν τῷ δυσχερεῖ τούτῳ ἔχορη τοῦ δημιουργῆμαί ἐκ τῶν τέχνης καλλιτεχνίαν ἀτομικὴν καὶ ὑπέρεοχον οἱ Ἑλληνες κατηνάλωσαν περὶ τὰ ἐπτακόδια ἐπτὴν ἀλλ' αἱ κατὰ τοὺς τελευταῖους αἰώνας πραγματωθεῖσαι πρόσοδοι εἰσὶ πολλῷ σπουδαιότεροι πασῶν τῶν προγενερετέρων ἐποχῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον, ἵνα διέλθη λαός τις, μείζονα ἀπαιτεῖ χρόνον δὲν εἶναι αἱ ἀνώτεραι βαθμίδες τοῦ πολιτισμοῦ ἀλλὰ μᾶλλον αἱ κατώτεραι. Τὰ ἀρχαιότερα προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, τὰ τοῦ μυκηναϊκοῦ θησαυροῦ τοῦ ΙΒ' αἰώνος π. Χ., τεκμηριοῦσι καλλιτεχνίαν διλας βαρβαρικήν, βάναυσα ἀπομιμήσατα ἀνατολικῶν ἀντικειμένων: μετὰ παρέλευσιν ἐξ διῶν αἰώνων, ἡ τέχνη φέρει εἰδέτη τὸν ἀνατολικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα· Ἀπόλλων ὁ Τενεάτης καὶ Ἀπόλλων ὁ Οὐργούμενος μοναδικὴν ἔχουσιν δημοστητα πρὸς αἰγυπτιακά ἀγάλματα· ἀλλ' αἱ πρόσοδοι ἐπετάθησαν, μετὰ παρέλευσιν δὲ ἐνὸς ἐτὶ αἰώνος ἀφικνούμεθα εἰς τὸν ἐποχὴν τοῦ Φειδίου καὶ εἰς τὰ θαυμάσια ἀγάλματα τοῦ Ηαρθενῶνος, τουτέστιν εἰς τὸν ἐποχὴν καλλιτεχνίας, ἀπιλλαγμένης τῶν ἀνα-

τοικιῶν αὐτῆς ἀρχῶν καὶ λιαν ὑπερεξούσης τῶν πρωτύπων, ἐξ ὧν ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ἐμπνευσθῆ.

Ταύτὸν συνέβη καὶ διὰ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν, μολονότι αἱ βαθμίδες τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς δυσχερέστερόν πως δύνανται νὰ καθορισθῶσιν. Ἀγνοοῦμεν ὅποιαν πολύταντο νὰ ἔχωσι μορφὴν τὰ μέγαρα τῶν δημοποιῶν ἐπῶν περὶ τὸν Θ' αἰῶνα π. Χ. Ἄλλ' οἱ ὀρειχάλκινοι τοῖχοι, αἱ διπλάμπουσαι ποικιλόχροοι σκέπαι, τὰ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ζῶα, ἀτινα ἐφεύρουν τὰς πύλας, περὶ δὲν ποιεῖται ἡμῖν λόγον ὁ ποιητής, ἀναπολοῦσιν ἀμέσως εἰς τὸν μνήμην τὰ ἀσθυριανὰ ἀνάκτορα, τὰ ἐπεστρωμένα διὰ ὀρειχάλκινῶν πλακῶν καὶ μεμιλατωμένων πλίνθων, φρουρούμενα δὲ ὑπὸ ἀναγλύφων ταύρων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει γινώσκομεν ὅτι δὲ τύπος τῶν ἀρχαιοτέρων ἐλληνικῶν δωρικοῦ ευθυμοῦ στηλῶν, αἵτινες φαίνονται ἀνεγόμεναι εἰς τὸν Ζ' αἰῶνα, ἐπανευρίσκεται ἐν Αἰγύπτῳ ἐν Καρνάκ καὶ ἐν Βενί-Χασάν καὶ διὰ τοῦ πολλὰ μέρου τῆς Ιωνικῆς στηλῆς εἰνε εἰλημμένα ἐξ Ἀσσυρίας· γινώσκομεν δημοσίην ὅτι ἐκ τῶν ξενιτῶν τούτων στοιχείων τῶν ἀλλήλοις κατ' ἀρχὰς ἐπιτεθειμένων, εἴτα δὲ μυγγωνευθέντων καὶ ἐπὶ τέλους μεταμορφωθέντων, ἐγεννήθησαν νέαι στηλαι διάφοροι ὅλως τῶν ἀρχικῶν αὐτῶν προτύπων. Ἐν δὲ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Περσίας παρουσιάζει ὑμῖν ἀνάλογον ἀποδοκίνην ξένων στοιχείων, ἀνάπτυξιν δημοσίην ὅμως, μὴ δυνηθεῖσαν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς, ἀτε ἀποτόμως ἀνασταλεῖσαν ὑπὸ ξενικῆς κατακτήσεως. Η Περσία, ἵνα ίδιαν δημιουργήνθη καλλιτεχνίαν, δὲν κατηνάλωσεν ἐπτὰ αἰῶνας, ὡς ἡ Ελλάς, ἀλλὰ μόνον διακόδια ἐπτη. Εἰς μόνον λαός, ὁ λαός τῶν Ἀράδων, κατώρθωσε μέχρι τοῦδε νὰ δημιουργήσῃ ἀτομικὴν καλλιτεχνίαν ἐν χρονικῷ διαστήματι τούτου τοῦρει.

Γ. Κ. Λ.

(Ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΑΘΩΜΙΑΗΜΕΝΗΣ ΓΑΛΩΣΗΣ

κατὰ Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΝ.*

‘Π σπουδὴ τῆς γλώσσης ἐν τῇ παρακμῇ πρὸς ἀφομοίωσιν καὶ ἀπλοποίησιν τῶν τύπων ἐπήνεγκεν ὥστε καὶ ἡ ἀπαρεμφρτικὴ κατάληξις -αι τοῦ ἀ ς ὥρ. ν' ἀρομοιωθῇ πρὸς τὴν -ειρ τοῦ ἐνεστ., τοῦ μέλλ. καὶ τοῦ β' ἀ ς, ν' ἔχωμεν δ' οὐτω ἀπαρέμφρτικὴ ἀ ς. ποιήσειν ἀντὶ ποιῆσαι, γράψειν ἀντὶ γράψαι κτλ. Τοῦτο κατατραπίνεται μάλιστα ἐκ χωρίων, ἔνθα ἀντὶ ἀπαρεμφρτίου ἀ ς ὥρ. ἔχομεν ἀπαρέμφρτων εἰς -ειρ, κατὰ τὸ φρινέμενον δῆλον δι τι μέλλ. Πολύθ 11, 13 δεόμεροι βοηθήσειν (=βοηθῆσαι) σρίσι, 373, 29 ἀξιούτες καταλησειν (=καταλησαι), 107, 15 ἔδοξειν αἰτοῖς κοινὴν ποιήσειν τὴν ἐπιγραφήν, 1261, 14 πάρ ποιήσειν ἔτοιμος ἐστιν. Λουκιαν. Λεξιφ. 1 οἰρογόνειρ (=οἰρογονῖσαι), 16 κοροβαρτιάσειν μοι δο-

(*) Ἐδε ἀριθ. 2, σελ. 25-27.